

## **Paus Franciscus: pelgrim van de hoop**

*Door: Hans de Jong*

***Op 21 april 2025 overleed paus Franciscus. Hij wilde een getuige van hoop zijn. Een korte terugblik op zijn leven en de boodschap die hij aanreikte in de vier encyclieken die hij schreef tijdens zijn pontificaat.***

Na het plotselinge aftreden van paus Benedictus XVI (2013) kozen de kardinalen tijdens het conclaaf Giorgio Bergoglio tot zijn opvolger. Giorgio Bergoglio werd op 17 december 1936 geboren in Buenos Aires. Zijn ouders waren emigranten uit Italië. Als paus heeft hij van het begin af aan veel aandacht gevraagd voor de waardigheid van migranten en vluchtelingen.

In zijn autobiografie “Hoop” vertelt paus Franciscus hoe zijn grootouders ontsnapten aan een scheepsramp. Zij hadden een ticket naar Argentinië geboekt voor de Mafalda, een stoomschip. Dit schip verging in 1927 voor de kust van Brazilië. Omdat de grootouders hun bezit niet op tijd hadden kunnen verkopen, hadden ze hun vertrek uit moeten stellen. “Dat is de reden dat ik er ben”, zegt de paus in zijn autobiografie.

Giorgio werd opgeleid als chemisch analist. In 1958 trad hij in bij de jezuïeten. Hij ontving op 1 december 1969 de priesterwijding. In 1973 legde hij zijn eeuwige geloften af. Nog in hetzelfde jaar werd hij provinciaal van de Argentijnse provincie van de jezuïeten. Van 1980 tot 1986 was hij rector van de jezuïetenresidentie in San Miguel en daarna tot 1992 geestelijk leidsman en biechtvader in Córdoba.

In 1992 werd pater Bergoglio hulpbisschop van Buenos Aires. Op 27 juni van dat jaar ontving hij de bisschopswijding. In 1997 werd hij aartsbisschop-coadjutor van Buenos Aires en in 1998 aartsbisschop. Paus Johannes Paulus II creëerde hem in 2001 tot kardinaal. Op 13 maart 2013 kozen de kardinalen hem tot paus. Hij nam de naam Franciscus aan.

Paus Franciscus publiceerde vier encyclieken. De eerste encycliek, Lumen fidei, was deels nog geschreven door Benedictus XVI. Hij publiceerde deze op 29 juni 2013. Op 18 juni 2015 publiceerde hij Laudato si’ en op 3 oktober 2020 Fratelli tutti. Zijn laatste encycliek, Dilexit nos, verscheen 24 oktober 2024 en gaat over de Heilig Hartverering.

### **Lumen Fidei (2013)**

De encycliek Lumen Fidei gaat over het licht van het geloof. Paus Franciscus bouwt hierin verder op het werk van paus Benedictus XVI. De encycliek gaat over geloof in samenhang met hoop en liefde en gaat ook in op de thematiek van geloof en rede.

Enkele citaten maken dit duidelijk.

In Lumen Fidei schrijft hij: “Beetje bij beetje werd evenwel duidelijk dat het licht van de autonome rede niet in staat is om voldoende helderheid over de toekomst te verschaffen; uiteindelijk blijft dit licht in duisternis en laat het de mens achter in angst voor het onbekende. [...] Zonder licht wordt alles verward en is het onmogelijk om een onderscheid te maken tussen goed en kwaad, tussen de weg die naar het doel leidt, en de weg die ons voortdurend in een cirkel laat ronddwalen omdat we niet weten welke de juiste richting is.” (Lumen Fidei 3)

“Het eerste gebied waarop het geloof licht schenkt aan het samenzijn van mensen, bevindt zich in de familiekring. Ik denk vooral aan de duurzame band tussen man en vrouw in het huwelijk. Het huwelijk ontstaat uit hun liefde, die een teken en aanwezigheid is van de liefde van God [...]”

Gegrondest in deze liefde kunnen man en vrouw elkaar wederzijds liefde beloven, in een gebaar dat hun hele leven engageert en dat in veel facetten herinnert aan het geloof.” (Lumen Fidei 52)

Over de sociale implicaties van het geloof schrijft hij het volgende: “Door de openbaring van de liefde van God als Schepper leert het geloof ons bovendien de natuur meer te respecteren. [...] Het geloof helpt ons om ontwikkelingsmodellen te vinden die niet uitsluitend op nut en voordeel gericht zijn [...]. Het geloof leert ons om rechtvaardige regeringsvormen te bedenken, in het besef dat het gezag van God komt en als een dienst aan het algemeen welzijn.” (Lumen Fidei 54)

### **Laudato si’ (2015)**

In 2015 schrijft hij de encyciek *Laudato si’*. Het is de eerste encyciek die nadrukkelijk aan de milieucrisis gewijd is. Hierin benadrukt de paus het belang van een ‘ecologische bekering’.

Enkele citaten maken dit duidelijk.

“Deze zuster (aarde, red.) protesteert om het kwaad dat wij haar hebben aangedaan, vanwege het onverantwoorde gebruik en het misbruik van de goederen die God in haar heeft gelegd. Wij zijn opgeroeid met het idee dat wij haar eigenaar en heer waren, bevoegd om haar te plunderen. [...] Wij vergeten dat wij zelf aarde zijn. Ons lichaam zelf wordt gevormd door de elementen van de planeet, haar lucht geeft ons adem en haar water schenkt ons leven en verkwikt ons.” (*Laudato si’* 2)

“Ik geloof dat de heilige Franciscus het voorbeeld bij uitstek is van de zorg voor wat zwak is, en van een integrale ecologie, die met vreugde en authenticiteit wordt beleefd. [...] Hij liet een bijzondere aandacht zien voor de schepping van God en voor de armsten en degenen die het meest in de steek worden gelaten. [...] In hem kan men vaststellen hoezeer zorg voor de natuur, gerechtigheid jegens de armen, inzet in de samenleving en innerlijke vrede niet te scheiden zijn.” (*Laudato si’* 10)

“Als ‘de uiterlijke woestijnen zich in de wereld vermenigvuldigen, omdat de innerlijke woestijnen zo uitgestrekt zijn geworden’, is de ecologische crisis een oproep tot een diepgaande innerlijke bekering [...] Het beleven van de roeping behoeders van Gods werk te zijn is een wezenlijk onderdeel van een deugdzaam bestaan, het is niet iets optioneel en evenmin een secundair aspect van de christelijke ervaring.” (*Laudato si’* 217)

“In de Eucharistie vindt de schepping haar grootste verheffing. [...] God zelf, mens geworden, gaat zover dat Hij zich door zijn schepsel laat eten. De Heer wilde op het toppunt van het mysterie van de menswording ons binnenste bereiken door een stuk materie. Niet van bovenaf, maar van binnenuit, opdat wij in onze wereld zelf Hem konden ontmoeten. [...] Verenigd met de mensgeworden Zoon, die tegenwoordig is in de Eucharistie, brengt heel de kosmos dank aan God.” (*Laudato si’* 236)

### **Fratelli tutti (2020)**

Midden in de coronacrisis publiceerde paus Franciscus de encyciek *Fratelli tutti* over de broederschap en sociale vriendschap. Niet zonder reden verscheen deze encyciek op 4 oktober, wanneer de Kerk de gedachtenis van de heilige Franciscus viert. De paus bepleit de opbouw van een broederlijke samenleving en dat daarbij iedereen nodig is.

Enkele citaten maken dit duidelijk.

“De recente coronapandemie leerde ons om alle mensen om ons heen te erkennen en te waarderen die, in volle paniek, op de crisis reageerden door hun leven op het spel te zetten. We begonnen ons te realiseren dat ons leven onlosmakelijk verweven is met en gedragen wordt door gewone mensen, die moedig en zonder aarzelen de beslissende bladzijden van onze gedeelde geschiedenis hebben

geschreven: artsen, verpleegkundigen, apothekers, winkeliers en supermarkted medewerkers, schoonmaakpersoneel, verzorgers, transportmedewerkers, mannen en vrouwen die essentiële diensten en de openbare veiligheid verzekeren, vrijwilligers, priesters en religieuzen ... Zij begrepen dat niemand in zijn eentje wordt gered.” (Fratelli tutti 54)

“Jezus vertelde de parabel van de barmhartige Samaritaan als antwoord op de vraag: Wie is mijn naaste? Het woord ‘naaste’, in de samenleving van Jezus’ tijd, betekende meestal diegene die het dichtste bij stond. Men vond dat hulp in de eerste plaats moest worden gegeven aan de leden van de eigen groep [...] Jezus verandert die benadering volledig. Hij vraagt ons niet te beslissen wie dichtbij genoeg staat om onze naaste te zijn, maar eerder dat we zelf naasten worden.” (Fratelli tutti 80)

“Wanneer de naaste een migrant is, ontstaan er complexe uitdagingen. Het ideaal zou natuurlijk zijn om onnodige migratie te vermijden door in de landen van herkomst voor iedereen de voorwaarden te creëren voor een waardig leven en een integrale ontwikkeling. Maar zolang er geen serieuze vorderingen in die richting geboekt worden, zijn we verplicht het recht van mensen te respecteren om een plaats te vinden die niet alleen voldoet aan hun basisbehoeften en die van hun familie, maar hen ook de kans biedt om zichzelf als persoon ten volle te ontplooien.” (Fratelli tutti 129)

### **Dilexit nos (2024)**

Paus Franciscus publiceerde deze encycliek op 5 juni 2024. De maand juni is in de katholieke geloofsbeleving toegewijd aan het Heilig Hart van Jezus. De encycliek valt samen met de vieringen ter herdenking van de 350ste verjaardag van de eerste verschijning van het Heilig Hart van Jezus aan de heilige Margaretha Maria Alacoque in 1673. Op 27 december van dat jaar verscheen Jezus aan de jonge 26-jarige Franse zuster en vertrouwde haar de missie toe om Zijn liefde te verspreiden, in het bijzonder naar de zondaars. Deze verschijningen, die plaatsvonden in het klooster van Paray-le-Monial in Bourgondië, duurden zeventien jaar. Christus toonde zijn hart omringd door vlammen en omringd door een kroon van doornen - als symbool van de wonden die door de menselijke zonde waren toegebracht.

Deze encycliek vraagt om het belang van het hart te herontdekken. Enkele citaten maken dit duidelijk.

“Het symbool van het hart is vaak gebruikt om de liefde van Jezus Christus uit te drukken. Sommigen hebben zich afgevraagd of dit symbool vandaag de dag nog wel betekenis heeft. Maar omdat we leven in een tijdperk van oppervlakkigheid, waarin we krampachtig van het ene ding naar het andere rennen zonder echt te weten waarom, en eindigen als onverzadigbare consumenten en slaven van de mechanismen van een markt die zich niet bekommert om de diepere betekenis van ons leven, moeten we allemaal het belang van het hart herontdekken.” (Dilexit nos 2)

“Als we het hart devalueren, devalueren we ook wat het betekent om vanuit het hart te spreken, met het hart te handelen, het hart te cultiveren en te genezen. Als we de specificiteit van het hart niet waarderen, missen we de boodschappen die het verstand alleen niet kan overbrengen; we missen de rijkdom van onze ontmoetingen met anderen; we missen poëzie. We verliezen ook de geschiedenis en ons eigen verleden uit het oog, omdat onze echte persoonlijke geschiedenis wordt opgebouwd met het hart. Aan het eind van ons leven zal alleen dat ertoe doen.” (Dilexit nos 11)

### **Tot slot**

Paus Franciscus wilde een getuige van hoop zijn. Hij schrijft in het slot van de proloog van zijn autobiografie: “Wij christenen moeten weten dat hoop misleidt noch teleurstelt: alles is geboren om te bloeien in een eeuwige lente. Uiteindelijk zullen we zeggen: Ik herinner me niets waarin U niet bent.” Moge paus Franciscus in deze realiteit leven.

*De citaten van de encyclieken zijn ontleend aan de teksten op de website [www.rkdocumenten.nl](http://www.rkdocumenten.nl)*